

Batman İli Köy Tavukçuluğunun Durumu¹

Seçkin GÜNGÖRDÜ¹, M. Fatih ÇELEN²

¹Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, Van, Türkiye

²Uşak Üniversitesi, Ziraat ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Zootečni Bölümü, Uşak, Türkiye
fatih.celen@usak.edu.tr

Geliş Tarihi/Received:

11.12.2018

Kabul Tarihi/Accepted:

26.12.2018

Yayın Tarihi/Published:

27.12.2018

ÖZ

Bu çalışma Batman ilindeki köylerde yapılmakta olan kümes hayvanı yetiştiriciliğini incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmanın araştırma materyalini Batman ilinin Sason, Beşiri ve Gercüş ilçesi içerisindeki 14 köyden toplam 124 kişinin katılımıyla yapılan anketler oluşturmuştur. Çalışmada ankete katılan çiftçilerin sahip olduğu kanatlı hayvan sayısı, elde ettikleri ürünleri satıp satmadıkları, ek olarak yumurta ve tavuk eti satın alıp almadıkları sorulmuş, ayrıca yumurta ve tavuk etinin besin değeri hakkındaki düşünce ve eğilimlerini ortaya koymayı amaçlayan sorular yöneltilmiştir. Etlik piliç ve yumurta üretiminde uygulanan bakım, yönetim ve beslemeye ilişkin sorular sorularak köylerde kullanılan uygulamalar hakkında bilgi toplanmıştır. Çalışma sonucunda batman ili köylerinde kümes hayvanları yetiştirme amacının yumurta üretme olduğu söylenebilir. Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların % 99'unun kümeslerinin zeminin toprak olduğu saptanmıştır. Köylerde kümes hayvanlarının yetiştirilmesinde fabrika yemi hemen hemen hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir. Kümes hayvanlarının beslenmesinde de daha çok dane Yem + otlama+Artıklar kullanıldığı saptanmıştır. Genel bir değerlendirme yapıldığında bu sonuçların ülkemiz köy tavukçuluğu modelinin geliştirilmesi konusunda katkı sağlayabileceği öngörülmektedir.

Anahtar kelimeler: Batman, köy tavukçuluğu, yetiştirme, besleme, kümes

Village Poultry Production in Batman Province

ABSTRACT

This study was conducted to examine poultry production in Batman province's village. For his aim, questionnaire data of 124 participants in living 14 village of Batman province's districts, Sason, Beşiri and Gercüş were used as research material. In the study, whether they sold the products they bought and whether they purchased eggs and chicken the number of poultry owned by the surveyed farmers was asked, also asked the farmers to raise their thoughts and tendencies about the nutritional value of eggs and chicken meat. Farmers were asked questions about maintenance, management and feeding in broiler and egg production and information was collected about the applications used in villages. According to result of the study, it can be said that the reason to raise poultry in Batman province's villages is to produce eggs. In the villages which the survey was done, it was confirmed that 99 % of the people who are doing poultry farming have poultry houses with soils grounds. It was found out that concentrate feed was almost never used in raising poultry in the villages. It was confirmed that mostly grain feed + pasturage + leavings are used in feeding poultry. When a general evaluation is made, it is predicted that these results may contribute to the development of the village poultry model of our country.

Key Words: Batman, village poultry, husbandry, feeding, poultry house

¹ Batman İli Köy Tavukçuluğunun Durumu” isimli çalışmamız danışmanı olduğum Seçkin GÜNGÖRDÜ'nün Yüksek lisans tezinden üretilmiştir

1. GİRİŞ

Ergin bir insanın günlük hayvansal protein ihtiyacı 30-40 gramdır. Bu rakam ülkemizde 20 gramdır (Demirci, 1982; Akman ve ark., 2005). Sağlıklı ve dengeli beslenme için tüketilmesi gereken hayvansal protein kaynaklarının en önemlilerinden biri de tavuk eti ve yumurtasıdır. **Tavuk eti** insan beslenmesinde gerekli olan tüm **aminoasitleri** yeteri miktarda içermektedir. Sağlıklı beslenmenin temel taşlarından biri olan **hayvansal protein** ihtiyacını karşılamada, kanatlı eti, **ekonomik** olması nedeniyle de dikkate değer bir konuma sahiptir. Tavuk etinin yemine ete ve hayvan proteine dönüşüm oranı ve dolayısıyla maliyeti diğer dört ayaklı çiftlik hayvanlarına nazaran çok daha azdır. Yumurta; biyolojik değerliliği tam, insan sağlığı için, besin maddelerince en zengin ve koruyucu özelliğe sahiptir. Türkiye'nin genç nüfus yapısına sahip olduğu dikkate alındığında tavuk eti ve yumurtasının önemi daha da değer kazanmaktadır.

Türkiye'nin 2016 yılı kanatlı eti üretiminin 1.958.000 tonu piliç eti, 50.500 ton hindi eti, 93.500 ton köy ve yumurta tavuğu ile diğer kanatlı etleridir. Kişi başına toplam kanatlı eti tüketimi 23.24 kg'dır (Besd-Bir, 2018). Türkiye ticari yumurta üretimi 20.264.856.980 adet, tahmini kayıt dışı üretim 2.500.000.000 adet, organik yumurta üretimi 93.041.000 adettir. Kişi başına toplam yumurta tüketimi ise 214 adettir (Yum-Bir, 2018).

Batman ili ve ilçelerinde bulunan kümes hayvanları sayısı ve üretimi Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Batman ili ve ilçelerinde bulunan kümes hayvanları sayısı (Anonim, 2016)

İlçe	Kanatlı Türleri			
	Tavuk	Hindi	Ördek	Kaz
Merkez	63.000	21.500	1.275	1.957
Beşiri	36.895	14.344	250	415
Gercüş	8.050	750	50	600
Hasankeyf	630	80	55	50
Kozluk	40.100	8.432	3250	2513
Sason	4.200	2.300	450	240
Toplam	152.875	47.406	5.330	5.775

Çizelge 1. incelendiğinde, 2016 yılı itibarıyla Batman ilinde 211.836 adet çeşitli türlerde kümes hayvanı bulunmaktadır. Kümes hayvanları yetiştiriciliğinde yaygın olarak iki tarz üretim sistemi söz konusudur. Bunlardan birincisi pahalı girdi kullanımını gerektiren, buna karşılık verimliliğin yüksek olduğu entansif (yoğun) üretim sistemleridir. Diğeri ise ekstansif (yaygın) üretim sistemidir. Verimliliğin düşük olduğu bu tarz üretim sisteminde girdi kullanımı çok düşük düzeydedir. Köy tavukçuluğu, aile tavukçuluğu olarak da isimlendirilebilen ekstansif veya yarı entansif tarzda yapılan tavukçuluk özellikle gelir düzeyi düşük kesimler için büyük önem taşımaktadır (Yurt, 2002). Sonaiya (2007) geliştirmekte olan ülkelerdeki çoğu kırsal bölgelerde kümes hayvanları ile kadınların ilgilendiğini bildirmiştir. Aile tavukçuluğunun kırsal kesimdeki ailelerin gelirlerinin % 19-50'sini karşıladığını, toplam kümes hayvanları sayısının % 77'sini oluşturduğunu ve köylerde tüketilen kümes hayvanları ürünlerinin % 98'ini sağladığını bildirmiştir. Bazı ülkelerde modern ticari işletmelerin kurulması mümkün olamamaktadır. Bunun başta gelen sebepleri arasında, finans ve döviz yetersizliği, kalifiye eleman eksikliği ve kişi başı gelirin çok düşük olmasıdır. Bu ülkelerin büyük çoğunluğu Afrika ve Asya kıtalarında yer almaktadır. Bu ülkelerde "köy tavukçuluğu", "aile tavukçuluğu" ya da "kırsal tavukçuluk" olarak adlandırılan üretim tarzı önemini korumaktadır. Köy tavukçuluğu bazı ülkelerin toplam kanatlı hayvan popülasyonu ve üretiminde önemli paya sahiptir (Aksoy ve ark., 2007). Köy tavukları genellikle insan topluluklarıyla tamamiyle simbiyotik ilişkide yaşayan

yerli ırk hayvanlardır (Spradbrow, 1993). Fakir insanların gelirinin ve beslenmesinin iyileştirilmesinde önemli bir rol oynamasına rağmen köy tavukçuluğu ile ilgili araştırmalar yetersizdir ve kalkınan toplumlar tarafından oldukça ihmal edilmektedir (Sonaiya ve ark., 1999; Gueye, 2000; Udo, 2002). Ülkemizde köy tavukçuluğu ailenin ihtiyacını karşılayacak düzeyde yumurta üretmek, konukları olduğunda kıracak bir yumurtası ve kesecek bir tavuğu olmak ve üretim fazlasıyla da küçük bazı ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılmaktadır. Zaman içerisinde birçok yörede yumurta ve tavuk eti ihtiyacı endüstriyel üretimden sağlanmaktadır. Bununla birlikte birçok yörede endüstriyel üretimden sağlanan damızlıklarla köy tavukçuluğu yapıldığı bilinmektedir. Diğer taraftan doğal gurkluk yoluyla damızlık üretiminin devam ettirildiği yörelerde bulunmaktadır (Türkoğlu ve Eleroğlu, 1999).

Köy tavukçuluğun üretim sisteminin temel özellikleri Çizelge 2' de verilmiştir.

Çizelge 2. Köy tavukçuluğun üretim sisteminin temel özellikleri (Riise ve ark., 2004)

Geleneksel Köy Tavukçuluğu	Gelişmiş Köy Tavukçuluğu	Yarı Entansif Köy Tavukçuluğu
1–10 hayvan/ aile	10–50 hayvan/aile	50–200 hayvan/aile
Kırsal kesimde ki ailelerin çoğunda bulunur	Kırsal kesimde belirli ailelerde bulunur	Kırsal kesimde çok az ailede bulunur
Üretilen yumurta ve tavuklar aile içinde tüketilir	Aile içi tüketim fazlası satılarak gelir sağlanır	Ticari faaliyettir
Hayvanların sahibi kadınlardır	Hayvan sahibi evin kadını ve ailedir	Genellikle aileden işgücü sağlanır
Yerel ırklar kullanılır	Yerel ırklar ve kültür ırkları kullanılır	Hibritler
Ölüm oranı yüksek	Ölüm oranı orta	Ölüm oranı düşük
Ek yemleme yoktur. Hayvanlar dolaşarak ve ev artıklarını kullanırlar	Hayvanlar dış ortamda bulduklarına ek olarak yerel yem kaynaklarıyla yemlenir	Hayvanların ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde standart yemler verilir
Aşılama yoktur.	Newcastle hastalığına karşı aşılama yapılır	Çıkma durumuna göre birkaç hastalığa karşı aşılama yapılır
Hastalıkların tedavisi yapılmaz	Çok az tedavi yapılır	Tam olarak tedavi yapılır
Barındırma için kümes yoktur	Basit yapılı bir kümeste barındırma yapılır	Altlıklı yer veya kafeste barındırılır
Yumurta verimi yılda 30-50 adet/tavuk	Yumurta verimi 50–150 adet/tavuk/yıl	250–300 adet/tavuk/yıl
Hayvanların ağırlık artışı 5-10 g/gündür	10–20 g/gün	50–55 g/gün

Bu çalışmanın amacı, Batman ilindeki köylerde yapılmakta olan kümes hayvanı yetiştiriciliğini inceleyerek, üretim şekline ilişkin bazı bilgilere ulaşılması, bu konuda yapılacak çalışmalara ışık tutulması ve ülkemiz köy tavukçuluğu geliştirilmesi modeline katkı sağlanması amaçlanmıştır.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Araştırma materyalini Batman ilinin Sason, Beşiri ve Gercüş ilçesi içerisindeki 14 köyden toplam 124 kişinin katılımıyla yapılan anketler oluşturmuştur. Araştırma herhangi bir destek alınmadan araştırmacının öz kaynaklarıyla yapılmıştır. Şekil 1’de görüldüğü gibi araştırmanın yapıldığı köylerin bağlı olduğu ilçeler Batman ilini temsil edecek şekilde ve anket verilerinin daha homojen dağılması için köyler de şansa bağlı olarak seçilmiştir. Anketler seçilen köylerde tarımsal danışman olarak görev yapan hem ilçeyi hem de ilçenin köylerini iyi bilen ve buradaki köylülerle yakından temaslarda bulunan ziraat mühendislerinin yardımı ile gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3.1. Batman İli haritası

Anketler ilk defa yapılmaya başlandığında köylerde ankete katılma isteği düşük olmuştur. Bunun nedeni daha önceki yıllarda kuş gribi nedeniyle kanatlı itlafları vakasının görülmüş olmasıdır. Daha sonra anketler danışman ziraat mühendislerinin yardımı ile köylerdeki hane halkından erkekler uygulandı. Bu bölgede bulunan erkekler evin bütün ihtiyaçlarını karşıladıklarından anket sorularına daha doğru cevaplar alınmıştır.

Anket yapılan köylerin isimleri, bağlı oldukları il ve ilçeler anket sayıları ile birlikte Çizelge 3'de sunulmuştur.

Çizelge 3. Batman ilinde Anket Yapılan İlçeler, İlçelerdeki köyler ve Köylerde yapılan Anket Sayısı

İlçe	Köy adı	Anket sayısı
Beşiri	Urak	8
Beşiri	Çakıllı	12
Beşiri	Doğanpazar	13
Beşiri	Kayatepe	11
Gercüş	Ardıçlı	6
Gercüş	Doruk	8
Gercüş	Yenice	8
Gercüş	Gökçe	6
Gercüş	Bağözü	7
Sason	Çayırılı	6
Sason	Koçkaya	7
Sason	Kayadüzü	6
Sason	Dereköyü	17
Sason	Heybeli	9

Ankete katılan çiftçilerin sahip olduğu kanatlı hayvan sayısı, elde ettikleri ürünleri satıp satmadıkları, ek olarak yumurta ve tavuk eti satın alıp almadıkları sorulmuş, ayrıca yumurta ve tavuk etinin besin değeri hakkındaki düşünce ve eğilimlerini ortaya koymayı amaçlayan sorular yöneltilmiştir. Etlik piliç ve yumurta üretiminde uygulanan bakım, yönetim ve beslemeye ilişkin sorular sorularak köylerde kullanılan uygulamalar hakkında bilgi toplanmıştır.

Ankette, veri setini oluşturan her bir soruya verilen cevaplar, frekans, % frekans ve % kümülatif frekans şeklinde ifade edilmiştir. Köy tipi kümes hayvancılığına ilişkin bulguların köylerin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik yapı ile ilişkili olup olmadığı Ki-kare istatistiği ile test edilmiştir (Eyduvan, 2008). İstatistik analizler, SAS programının PROC FREQ prosedürü kullanılarak yapılmıştır (SAS, 1998). Çapraz tablolara ilişkin yorumlar her bir satırda sütunların gerçekleşme oranı olacak şekilde belirtilmiştir.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA

Anket yapılan köylerdeki kümes hayvanlarının yetiştirme durumu Çizelge 4’de verilmiştir.

Çizelge 4. Köylerde anket yapılan bireylerin kümes hayvanı yetiştirme durumu

Yetiştirme Durumu	Frekans	%	Kümülatif %
Yetiştirmiyor	27	21.8	21.8
Yetiştiriyor	97	78.2	100

Çizelge 4 incelendiğinde, anket yapılan köylerdeki hanelerde kümes hayvanı yetiştirenlerin oranı % 78.2, yetiştirmeyenlerin oranı ise % 21.8 olarak saptanmıştır. Çanakkale ve Antalya illerin kırsal alanında köy tavukçulugu yapanların oranı % 84.4 ve 88.8 olarak bulunmuştur (Aksoy ve ark., 2007).

Kushi ve ark. (1998) kuzeydoğu Nijerya'da yaptıkları çalışmada kümes hayvanı yetiştirenlerin oranını % 70.2 bulmuşlardır. Mbugua (1990) Kenya'da aile tavukçuluğu yapanların oranının % 90 olduğunu bildirmiştir.

Anket yapılan köylerdeki hanelerde bulunan birey sayılarının grupsal dağılımı Çizelge 5'de verilmiştir.

Çizelge 5. Ankete yapılan köylerdeki Kümes hayvanı yetiştiren hanelerde bulunan birey sayıları

Birey sayısı	Frekans	%	Kümülatif %
1-5	16	16.5	16.5
6-11	66	68.0	84.5
≥ 12	15	15.5	100

Çizelge 5. incelendiğinde, anket yapılan köylerdeki hanelerde bulunan bireylerin % 68'nin 6-11 kişi arasında olduğu bulunmuştur.

Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyen bireylerin daha önceden eğitim düzeyine göre kümes hayvanı yetiştirme durumunun değişimi (%) Çizelge 6'da verilmiştir.

Çizelge 6. Köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyenlerle ilgili olarak daha önceden eğitim düzeyine göre kümes hayvanı yetiştirme durumunun (yıl) değişimi (%)

Eğitim Durumu	Yetiştirme Durumu (yıl)		
	Yetiştirmiyor	1-10	>10
İlk	83.10	14.08	2.82
Orta	62.50	37.50	0.00
Lise	50.00	28.57	21.43
Üniversite	75.00	25.00	0.00
GENEL	76.30	18.60	5.20

χ^2 değeri: 13.623*

Çizelge 6. incelendiğinde anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyen bireylerin eğitim düzeyi ile daha önceden kümes hayvanı yetiştirme durumu arasında ilişki saptanmıştır ($P < 0.05$). Kümes hayvanı yetiştirmeyen bireyler arasında ilkökul mezunu olanların % 83.1'inin hiç yetiştiricilik yapmadığı, % 14.08'inin daha önce 1-10 yıl ve % 2.82'sinin daha önce 10 yıldan fazla yetiştiricilik yaptığı; ortaokul mezunu olanların % 62.5'inin hiç yetiştiricilik yapmadığı, % 37.5'inin daha önce 1-10 yıl yetiştiricilik yaptığı; lise mezunu olanların % 50'sinin hiç yetiştiricilik yapmadığı, % 28.57'sinin daha önce 1-10 yıl ve % 21.43'nün daha önce 10 yıldan fazla yetiştiricilik yaptığı; üniversite mezunu olanların % 75'inin hiç yetiştiricilik yapmadığı, % 25'inin daha önce 1-10 yıl yetiştiricilik yaptığı tespit edilmiştir. Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyen bireylerin % 76.3'ü daha önce hiç yetiştirme yapmadığı, % 18.6'nın daha önce 1-10 yıl arasında ve % 5.20'sinin ise daha önce 10 yıldan fazla kümes hayvanı yetiştirdiği saptanmıştır.

Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyen bireylerin daha önceden eğitim düzeyine göre kümes hayvanı yetiştirme durumunun (adet) değişimi (%) Çizelge 7'de verilmiştir.

Çizelge 7. Köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyen bireylerin daha önceden eğitim düzeyine göre kümes hayvanı yetiştirme durumunun (adet) değişimi (%)

Eğitim Durumu	Yetiştirme Durumu (adet)		
	Yetiştirmiyor	3-50	>50
İlk	83.10	8.45	8.45
Orta	62.50	37.50	00.00
Lise	50.00	42.86	7.14
Üniversite	75.00	25.00	0.00
GENEL	76.30	16.5	7.20

X^2 değeri : 13.915*

Çizelge 7. incelendiğinde, anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyen bireylerin eğitim düzeyi ile daha önceden kümes hayvanı yetiştirme durumu (adet) arasında ilişki saptanmıştır ($P<0.05$). Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyen bireylerin % 76.3'ü daha önce hiç yetiştirme yapmadığı, % 16.5'nin daha önce 3-50 adet arasında ve % 7.20'sinin ise daha önce 50'den fazla kümes hayvanı yetiştirdiği saptanmıştır. Kümes hayvanı yetiştirmeyen bireyler arasında ilkokul mezunu olanların % 83,1'inin hiç yetiştiricilik yapmadığı, % 8.45'inin 3-50 adet ve % 8.45'inin 50 adetten fazla kümes hayvanı yetiştirdiği; ortaokul mezunu olanların % 62,5'inin hiç yetiştiricilik yapmadığı, % 37,5'inin 3-50 adet kümes hayvanı yetiştirdiği; Lise mezunu olanların % 50'sinin hiç yetiştiricilik yapmadığı, % 42.86'sinin 3-50 adet ve geri kalan % 7.14'ünün 50 adetten fazla kümes hayvanı yetiştirdiği; üniversite mezunu olanların % 75'inin hiç yetiştiricilik yapmadığı, % 25'inin 3-50 adet kümes hayvanı yetiştirdiği tespit edilmiştir.

Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyen bireylerin yetiştirmekten vazgeçme nedenleri Çizelge 8'de verilmiştir.

Çizelge 8. Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyen bireylerin yetiştiricilik yapmaktan vazgeçme nedenleri

Neden	Frekans	%
Hastalıklar	13	48,2
Yer darlığı	7	25.9
Çevreye zarar vermesi	6	22.2
Diğerleri	1	3.7

Çizelge 8. incelendiğinde anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyen bireylerin % 48,2'sinin yetiştiricilikten vazgeçme nedenlerinin başında hastalıkların geldiğini belirtmişlerdir. Yurt (2002), Çanakkale ilindeki kimi köylerde köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğini araştırdığı çalışmasında kümes

hayvanı yetiştirmeyen ev hanımlarının % 36.84'ünün tavukların çevreye zarar vermesinden, % 15.79'u hastalıklardan, % 10.53'ü yer darlığından % 5.26'sı da yemlerin pahalı olması nedeni ile kümes hayvanı yetiştirmedeğini bildirmiştir. "Diğer nedenler" diyenlerin oranını ise % 31.58 olarak saptamıştır. Branckaert ve ark., (2000) köy tavukçuluğunun başlıca problemlerinin yüksek ölüm oranı, barındırma, ıslah, pazarlama, kredilendirme, eğitim ve tarımsal yayım olduğunu bildirmiştir. Yüksek ölüm oranının başlıca nedeninin ise özellikle Newcastle hastalığı olduğu ve yırtıcı hayvanlar ve kazaların da kayıplara neden olduğunu belirtmiştir.

Anket yapılan köylerde yetiştiriciliği yapılan kümes hayvanlarının değişimi Çizelge 9'da verilmiştir.

Çizelge 9. Anket yapılan köylerde yetiştiriciliği yapılan kümes hayvanlarının değişimi

Hayvan sayısı	Yum. Tav.		Etlik piliç		Hindi		Ördek	
	Frekans	(%)	Frekans	(%)	Frekans	(%)	Frekans	(%)
0	26	26.8	63	64.9	88	90.7	95	97.9
1-5	8	8.2	11	11.3	2	2.1	1	1
6-10	23	23.7	13	13.4	5	5.2	1	1
11-20	15	15.5	8	8.2	1	1	0	0
21-50	21	21.6	2	2.1	0	0	0	0
>50	4	4.1	0	0	1	1	0	0

Çizelge 9. incelendiğinde anket yapılan köylerde yumurtacı tavuk yetiştirmeyenlerin oranı % 26.8 iken yetiştirenlerin oranı % 74.2 olarak belirlenmiştir. Yetiştirilen yumurtacı tavuk sayısı 1-5 adet olanların oranı % 8.2, 6-10 adet olanların oranı % 23.7, 11-20 adet olanların oranı % 15.5, 21-50 adet olanların oranı % 21.6, 50'den fazla olanların oranı ise % 4.1 saptanmıştır. Anket yapılan köylerde etlik piliç yetiştirmeyenlerin oranı % 64.9 iken yetiştirenlerin oranı % 35.1 olarak belirlenmiştir. Yetiştirilen etlik piliç sayısı 1-5 adet olanların oranı % 11.3, 6-10 adet olanların oranı % 13.4, 11-20 adet olanların oranı % 8.2, 21-50 adet olanların oranı ise % 2.1 olarak saptanmıştır. Anket yapılan köylerde Hindi yetiştirmeyenlerin oranı % 90.7 iken yetiştirenlerin oranı % 9.3 olarak belirlenmiştir. Anket yapılan köylerde ördek yetiştirmeyenlerin oranı % 97.9 iken yetiştirenlerin oranı % 2.1 olarak belirlenmiştir. Yapılan çalışmada köylerde kaz yetiştiriciliğinin yapılmadığı saptanmıştır. Çizelge 4.6'dan da anlaşıldığı gibi kümes hayvanları yetiştirme amacının yumurta üretme olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Yurt (2002), Çanakkale ilindeki köy tavukçuluğu üzerine yaptığı çalışmada üretimin asıl amacının ailelerin ve şehirde yaşayan yakınlarının yumurta gereksinmesini karşılamak olduğunu bildirmiştir. Şekeroğlu ve Akşimşek (2007) Tokat ilinde kanatlı hayvan varlığı içinde tavuk, kaz, hindi ve ördek oranını sırasıyla %98.83, %0.65, %0.29 ve %0.16 olarak tespit etmişlerdir. Khalafalla ve ark., (1999) Sudan'da köy tavukçuluğunu araştırdığı çalışmasında tavukların ortalama sürü büyüklüğünü 18.8 adet ve 6 ile 63 adet arasında olduğunu tespit etmiştir.

Anket yapılan köylerde kümes hayvan yetiştiriciliği yapanların ürün satma durumu Çizelge 10'de verilmiştir.

Çizelge 10. Kümes hayvan yetiştiriciliği yapanların ürün satma durumu

	Frekans	%
Satmıyorum	87	89.7
Satıyorum	10	10.3

Çizelge 4.7 incelendiğinde, anket yapılan köylerde kümes hayvan yetiştiriciliği yapanların % 89.7'si ürün satmama, % 10.3'ü ise ürün satma eğilimindedir. Bu da bize göstermektedir ki anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların daha çok kendi ihtiyacını gidermek amacıyla yetiştiricilik yaptığı ortaya çıkmıştır. Tadelle ve Ogle (2001) Etiyopya'nın orta dağlık kısmında 10 köyde yaptıkları araştırmada köy tavukçuluğu yapan ailelerin ürettikleri yumurtanın % 23'ünü sattıklarını, % 20'sini tükettiklerini, % 5'ini hediye verdiklerini ve geriye kalan yumurtaların % 52'sini ise kuluçka için ayırdıklarını belirlenmiştir. Yine aynı araştırmacılar, köy tavukçuluğu yapan ailelerin ürettikleri tavukların % 25'ini dini ayinlerde kurban ettiklerini, % 27'sini sattıklarını, % 20'sini tükettiklerini, % 20'sini tavukların tekrar üremesinde kullandıklarını ve % 9'unu ise hediye verdiklerini bildirmişlerdir. Çanakkale ilindeki kimi köylerde köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğinin incelendiği başka bir çalışmada toplam 103 üreticinin % 69,9'u ürünlerini satmayıp sadece aile beslenmesinde kullanırken, % 30.1'i satış yaptığı bildirilmiştir (Yurt, 2002).

Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiricilerinin ürün satın alma durumu Çizelge 11'de verilmiştir.

Çizelge 11. Kümes hayvanı yetiştiricilerinin ürün satın alma durumu

	Yumurta		Tavuk eti	
	Frekans	%	Frekans	%
Satın almıyorum	53	54.6	13	13.4
Satın alıyorum	44	45.4	84	86.6

Çizelge 11 incelendiğinde anket yapılan köylerde kümes hayvan yetiştiriciliği yapanların % 54.6'sı yumurta satın almama, % 45.4'ü ise satın alma eğilimindedir. Bununla beraber anket yapılan köylerde kümes hayvan yetiştiriciliği yapanların % 13.4'ü tavuk eti satın almama, % 86.6'sı ise satın alma eğilimindedir. Bu sonuçlarla bize yumurtaya göre tavuk etinin dışarıdan daha çok temin edildiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların gelir düzeyleri artması durumunda kanatlı hayvan ürünlerini üretim durumu Çizelge 12'de verilmiştir.

Çizelge 12. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların gelir düzeyleri artması durumunda kanatlı hayvan ürünlerini üretim durumu

	Yumurta		Tavuk Eti		Diğer	
	Frekans	(%)	Frekans	(%)	Frekans	(%)
Üretim	87	89.7	72	74.2	24	24.7
Üretmem	10	10.3	25	25.8	73	75.3

Çizelge 12 incelendiğinde, kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların gelir düzeyleri artması durumunda % 89.7'si yumurta, %74.2'si ise tavuk eti üretimini artıracaklarını belirtmişlerdir.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların yumurtanın et ve süt gibi değerli olup olmadığı hakkındaki görüşleri Çizelge 13'de verilmiştir.

Çizelge 13. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların yumurtanın et ve süt gibi değerli olup olmadığı hakkındaki görüşleri

	Frekans	%
Yumurta Daha Değerli	21	21.6
Yumurta Daha Değeriz	24	24.7
Yumurta Et ve süt kadar Değerli	43	44.3
Fikrim Yok	9	9.3

Çizelge 13 incelendiğinde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların % 44.3'ü yumurtanın et ve süt kadar değerli olduğunu, %9.3'ünün ise bu konuda bir fikrinin olmadığı saptanmıştır.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği bebeklerin ve çocukların beslenmesinde yumurtanın ne ölçüde kullanılması gerektiğine dair görüşleri Çizelge 4.11'de verilmiştir

Çizelge 14. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların bebeklerin ve çocukların beslenmesinde yumurtanın ne ölçüde kullanılması gerektiğine dair görüşleri

	Frekans	%
Hiç kullanılmamalı	18	18.6
Hergün Verilmeli	39	40.2
Arasıra Verilmeli	31	32.0
Fikrim Yok	9	9.3

Çizelge 14. incelendiğinde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların % 40.2'si bebeklere ve çocuklara yumurtanın her gün verilmesi gerektiğini, %9.3'ünün ise bu konuda bir fikrinin olmadığı saptanmıştır.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların yumurtanın kalp ve damar hastalıklarına yol açtığına inanıp inanmaması hakkındaki görüşleri Çizelge 15'de verilmiştir.

Çizelge 15. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların yumurtanın kalp ve damar hastalıklarına yol açtığına inanıp inanmaması hakkındaki görüşleri

	Frekans	%
İnanıyorum	34	35.1
İnanmıyorum	50	51.5
Fikrim Yok	13	13.4

Çizelge 15 incelendiğinde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların % 51.5'inin yumurtanın kalp ve damar hastalıklarına yol açtığına inanmadığı , % 35.1'inin ise yumurtanın kalp ve damar hastalıklarına yol açtığına inandığı saptanmıştır.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların yumurtayı daha çok ne şekilde tükettiklerine dair görüşleri Çizelge 16'de verilmiştir.

Çizelge 16. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların yumurtayı daha çok ne şekilde tükettiklerine dair görüşleri

	Frekans	%
Kahvaltıda	77	79.4
Öğlen ve Akşam Yemeğinde	19	19.6
Pasta ve Çörek Yapımında	1	1

Çizelge 16 incelendiğinde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların % 79.4'ü yumurtayı kahvaltıda, % 19.6'sının öğlen ve akşam yemeğinde ve % 1'nin ise pasta ve çörek yapımında kullanıldığı belirlenmiştir.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların tavuk etinin kırmızı et kadar değerli olup olmadığı hakkındaki görüşleri Çizelge 17'de verilmiştir.

Çizelge 17. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların tavuk etinin kırmızı et kadar değerli olup olmadığı hakkındaki görüşleri

	Frekans	%
Tavuk Eti Kırmızı Etten Değerlidir	29	29.9
Tavuk Eti Kırmızı Etten Değersizdir	54	55.7

İkisinde Aynıdır	9	9.3
Fikrim Yok	5	5.2

Çizelge 17 incelendiğinde, kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların % 55.7'si tavuk etinin kırmızı etten daha değersiz olduğunu, % 29.9'u tavuk etinin kırmızı etten daha değerli olduğunu, % 9.3'ü aynı değerde olduğunu ve % 5.2'si ise fikrinin olmadığını bildirmiştir.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların tavuk, hindi, kaz, ördek etini ne şekilde tükettiklerine dair görüşleri Çizelge 18'de verilmiştir.

Çizelge 18. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların tavuk, hindi, kaz, ördek etini ne şekilde tükettiklerine dair görüşleri

	Frekans	%
Tek başına	12	12.4
Yemek içinde	44	45.4
Her İkisinde Eşit Düzeyde	41	42.3

Çizelge 18 incelendiğinde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların % 45.4'ü tavuk, hindi, kaz, ördek etini yemek içinde, % 12.4'ünü tek başına ve % 42.3'ü ise hem yemekte hem de tek başına tükettiği görülmüştür.

Kanatlı hayvanı yetiştiriciliği yapanların kümeslerinin zemin durumu Çizelge 19'da verilmiştir.

Çizelge 19. Kanatlı hayvanı yetiştiriciliği yapanların kümeslerinin zemin durumu

	Frekans	%
Toprak	96	99
Beton	1	1.0

Çizelge 19 incelendiğinde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların % 99'unun kümes zeminlerinin toprak olduğu saptanmıştır. Yurt (2002), Çanakkale ilindeki kimi köylerde köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğini araştırdığı çalışmada kümese sahip olan 95 adet aile tavukçuluğu biriminden 13 tanesinde kümes zemininin beton, 15 tanesinin ise ızgara olduğunu gözlemlerken, geri kalan 67 kümesin zemininin toprak olduğunu bildirmiştir.

Kümeşte bulunan hayvanların yerleşim yerinin eğitim düzeyine göre değişimi (%) Çizelge 20'de verilmiştir.

Çizelge 20. Kümeste bulunan hayvanların yerleşim yerinin eğitim düzeyine göre değişimi (%)

Eğitim Durumu	Yerleşim yeri		
	Fikrim Yok	Hepsi Bir arada	Ayrı Ayrı
İlk	18.31	78.87	2.82
Orta	37.50	62.50	0.00
Lise	50.00	42.86	7.14
Üniversite	75.00	25.00	0.00
GENEL	26.8	70.10	3.10

X^2 değeri: 13.149*

Çizelge 20 incelendiğinde anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiren bireylerin eğitim düzeyi ile kümes hayvanlarını barındırma durumu arasındaki ilişkinin önemli olduğu saptanmıştır ($P<0.05$). Ankete katılanların % 70.10'u kümes hayvanlarını bir arada yetiştirirken % 3.1'i ayrı ayrı yetiştirmektedir. Fikrim yok diyenlerin oranı ise % 26.8 olarak saptanmıştır. Buna göre eğitim düzeyi azaldıkça kümes hayvanlarını bir arada yetiştirme eğilimi arttığı söylenebilir. Kümes hayvanlarının hepsinin bir arada yetiştirme eğilimi ilkokul mezunlarında % 78.87, ortaokul mezunlarında % 62.50, lise mezunlarında % 42.86 ve üniversite mezunlarında ise % 25 olduğu saptanmıştır.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların kümeslerinde badana yapma durumu Çizelge 21'de verilmiştir.

	Frekans	%
Yapmıyorum	50	51.5
Evet Yapıyorum	46	47.4
Başka şekilde Temizliyor	1	1.0

Çizelge 21. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların kümeslerinde badana yapma durumu

Çizelge 21 incelendiğinde, kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların % 51.5'inin kümeslerinde badana yapmadığı, % 47.4'ünün badana yaptığı belirlenmiştir. Yurt (2002) Çanakkale ilindeki kimi köylerde köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliği ile ilgili çalışmasında, kümes hayvanı yetiştiren 103 üreticiden % 69.90'nının kümeslerini belirli aralıklarla toz kireç ile dezenfeksiyon yaptığını ve zaman zaman kireç ile badana yaptıklarını bildirmiştir.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların hayvanlarına aşı ve ilaç kullanma durumu Çizelge 22'de verilmiştir.

Çizelge 22. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların hayvanlarına aşı ve ilaç kullanma durumu

	Frekans	%
Yapmıyorum	61	62.9
Evet Yapıyorum	36	37.1

Çizelge 22 incelendiğinde, kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların % 62.9'unun hayvanlarına aşı ve ilaç kullanmadığı, % 37.1'inin ise kullandığı belirlenmiştir.

Kümes hayvanlarında ilaç ya da aşı kullanılmasının aylık ortalama gelir düzeyine göre değişimi (%) Çizelge 23'de verilmiştir.

Çizelge 23. Kümes hayvanlarında ilaç ya da aşı kullanılmasının aylık ortalama gelir düzeyine göre değişimi (%)

AYLIK ORTALAMA GELİR DÜZEYİ	Kümes hayvanlarında aşı ilaç kullanılması	
	Kullanmıyorum	Kullanıyorum
< 100	100.00	0.00
100 – 300	88.89	11.11
300 – 500	51.06	48.94
500 – 1000	56.52	43.48
1000 – 2000	83.33	16.67

X² değeri: 11.274*

Çizelge 23'e bakıldığında, anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiren bireylerin gelir durumu ile kümes hayvanlarında aşı ilaç kullanılma durumu arasında ilişki saptanmıştır (P<0.05). Gelir düzeyi 100 TL den düşük olanların hepsinin hiç aşı ilaç kullanmadığı saptanmıştır. Gelir düzeyi 100-300 TL olanların kümes hayvanlarında aşı ve ilaç kullanma oranı % 11.11, 300-500 TL olanların % 48.94, 500-1000 TL olanların % 43.48 ve 1000-2000 TL olanların ise % 16.67 olarak belirlenmiştir.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların yumurtacı civcivleri temin etme durumunun eğitim düzeyine göre değişimi (%) Çizelge 24'de verilmiştir.

Çizelge 24. Yumurtacı civcivleri temin etme durumunun eğitim düzeyine göre değişimi (%)

Eğitim Durumu	Yumurtacı Civcivleri Temin Etme Durumu		
	Fikrim Yok	Doğal Kuluçka İle	Satın Alıyorum
İlk	14.08	74.65	11.27
Orta	37.50	50.00	12.50
Lise	50.00	50.00	00.00
Üniversite	50.00	50.00	00.00
GENEL	22.7	68.0	9.3

X^2 değeri: 12.773*

Çizelge 24 incelendiğinde, anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiren bireylerin eğitim düzeyi ile yumurtacı civcivleri temin etme durumu arasında ilişki saptanmıştır ($P<0.05$). Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların yumurtacı civcivleri doğal kuluçka yoluyla elde edenlerin oranı % 68, satın alanların oranı % 9.3 ve fikrim yok diyenlerin oranı ise % 22.7 olarak saptanmıştır. İlkokul mezunları arasında doğal kuluçka ile yumurtacı civcivleri temin etme oranı % 74.65, satın alanların oranı % 11.27 ve fikrim yok diyenlerin oranı ise % 14.08 olarak saptanmıştır. Ortaokul mezunları arasında doğal kuluçka ile yumurtacı civcivleri temin etme oranı % 50, satın alanların oranı % 12.50 ve fikrim yok diyenlerin oranı ise % 37.50 olarak saptanmıştır. Lise ve üniversite mezunları için doğal kuluçka ile yumurtacı civcivleri temin etme oranı % 50 ve fikrim yok diyenlerin oranı ise % 50 olarak saptanmıştır.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların farklı renklerde yumurta veren tavukları tercih etmelerinin eğitim düzeyine göre değişimi Çizelge 25'de verilmiştir.

Çizelge 25. Farklı renklerde yumurta veren tavukların tercih edilmelerinin eğitim düzeyine göre değişimi (%).

Eğitim Durumu	Yumurtacı Genotip			
	Fikrim Yok	Kahverengi	Beyaz	Kahverengi+Beyaz
İlk	15.49	67.61	15.49	01.41
Orta	37.50	50.00	12.50	00.00
Lise	50.00	14.29	35.71	00.00
Üniversite	50.00	00.00	50.00	00.00
GENEL	23.70	55.70	19.6	1.00

X^2 değeri: 21.234*

Çizelge 25 incelendiğinde, yumurtacı genotip tercihinin anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiren bireylerin eğitim düzeyine göre değiştiği belirlenmiştir ($P<0.05$).

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların farklı renklerde yumurta veren tavukları tercih etmelerinin aylık ortalama gelir düzeyine göre değişimi Çizelge 26'da verilmiştir.

Çizelge 26. Farklı renklerde yumurta veren tavukların tercih edilmelerinin aylık ortalama gelir düzeyine göre değişimi (%)

AYLIK ORTALAMA GELİR DÜZEYİ	Yumurtacı Genotip			
	Fikrim yok	Kahverengi	Beyaz	Kahverengi+Beyaz
< 100	33.33	00.00	66.67	00.00
100 – 300	38.89	38.89	16.67	05.56
300 – 500	12.77	74.47	12.77	00.00
500 – 1000	26.09	47.83	26.09	00.00
1000 – 2000	50.00	16.67	33.33	00.00
GENEL	23.70	55.70	19.6	1.00

X^2 değeri: 12.991*

Çizelge 26 incelendiğinde, anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiren bireylerin gelir durumu ile yumurtacı genotip tercihi arasında önemli bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($P<0.05$). Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların kahverengi yumurtacı genotip tercih etme oranı % 55.70, beyaz tercih edenlerin oranı % 19.60 ve fikrim yok diyenlerin oranı ise % 23.70 olarak bulunmuştur. Yurt (2002)'nin bildirdiğine göre, Çanakkale ili köylerinde anaç sürüye sahip olan 101 ev hanımından % 21.78'i kahverengi yumurtacı ırkları tercih ederken, % 14.85'i beyaz yumurtacıları tercih etmiştir. Bu konuda, fark etmez diyerek tercihlerini belirtenlerin oranının ise % 63.37 olduğu bildirilmiştir. Şekeroğlu ve Akşimşek (2007), Tokat ilinde beyaz, kahverengi ve karışık genotiplerin oranlarını sırasıyla % 4.51, % 10.85 ve % 87.07 olarak tespit etmiştir.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların yumurtacı tavuklarının yumurta verim süresi ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki Çizelge 27'de verilmiştir.

Çizelge 27. Tavukların yumurta verim süresi ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki

Eğitim Durumu	Tavukların Yumurta Verim Süresi (Ay)		
	Fikrim Yok	1 – 6	> 6
İlk	14.08	69.01	16.90
Orta	37.50	50.00	12.50
Lise	50.00	21.43	28.57
Üniversite	50.00	25.00	25.00

GENEL 22.70 58.70 18.60

χ^2 değeri: 15.591*

Çizelge 27 incelendiğinde anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiren bireylerin eğitim düzeyi ile yetiştirdikleri tavukların verim süresi arasında ilişki saptanmıştır ($P<0.05$). Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların % 58.70'i tavukların 1-6 ay, % 18.60'ı ise 6 aydan fazla süreyle yumurta verdiğini belirtmişlerdir. Fikri olmayanların oranı ise % 22.70 olarak tespit edilmiştir.

Tavukların yumurta verim süresince yumurta verimleri (adet) Çizelge 28'de verilmiştir.

Çizelge 28. Tavukların yumurta verim süresince yumurta verimi (adet)

Yumurta Verimi (adet)	Frekans	%
Fikrim yok	22	22.7
30-99	6	6.1
100-149	51	52.6
>150	18	18.6

Çizelge 28 incelendiğinde yumurta verim süresince tavukların 100-149 adet yumurta verdiğini bildirenlerin oranı % 52.6, fikrim yok diyenlerin oranı % 22.7, 150 adetten fazla yumurta verdiğini bildirenlerin oranı % 18.6 ve 30-99 adet yumurta verdiğini bildirenlerin oranı ise % 6.1 olduğu görülmektedir.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların hayvanlarını besleme şekilleri Çizelge 29'da verilmiştir.

Çizelge 29. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların hayvanlarını besleme şekilleri

	Civciv		Piliç		Tavuk	
	Frekans	(%)	Frekans	(%)	Frekans	(%)
Fabrika Yemi	1	1.0	0	0	0	0
Dane Yem	8	8.2	1	1.0	0	0
Artıklar	3	3.1	3	3.1	3	3.1
Dane Yem + Otlatma	21	21.6	3	3.1	3	3.1
Dane Yem+ Artıklar	2	2.1	0	0	2	2.1
Otlatma+Artıklar	10	10.3	3	3.1	11	11.3
Dane Yem + Otlatma+Artıklar	8	8.2	28	28.9	35	36.1
Farbrika Yemi+Dane Yem + Otlatma+Artıklar	19	19.6	14	14.4	14	14.4
Fikrim Yok	25	25.8	45	46.4	29	29.9

Çizelge 29'dan anlaşılacağı üzere kümes hayvanlarının yetiştirilmesinde fabrika yemi hemen hemen hiç kullanılmamaktadır. Tavukları beslenmesinde de daha çok (%36) Dane Yem + Otlatma+Artıklar kullanıldığı saptanmıştır. Şekeroğlu ve Akşimşek (2007) kümes hayvanlarının yemlenmesinde buğday, karışık (buğday, arpa ve mısır ve ev artıkları) ve Standard yemlerin kullanımı sırasıyla %65.73, % 34.22 ve % 0 olarak tespit etmişlerdir. Copland ve Alders (2005) köy tavukçuluğu sisteminde en önemli girdinin ev, tarla ve bahçelerdeki ürün artıkları olduğunu bildirmiştir. Tadelle ve Ogle (2001), Etiyopya'nın orta dağlık kısmında 10 köyde yaptıkları araştırmada tavukların beslenmesinde kadınlar tarafından temin edilen yiyecek ve tahıl artıklarının kullanıldığını bildirmişlerdir.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların etçi tavuk civcivini elde etme durumu Çizelge 30'da verilmiştir.

Çizelge 30. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların etçi tavuk civcivini elde etme şekli

	Frekans	%
Civcivcilerden Alıyorum	40	41.2
Köy Tavuklarının Erkeklerini Kullanıyorum	14	14.4
Her İkisinden de Alıyorum	1	1.0
Fikrim Yok	42	43.3

Çizelge 30 incelendiğinde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların etçi tavuk civcivini civciv olarak satın alma oranı %41.2, köy tavuklarının erkeklerini kullanarak civciv elde etme oranı %14.4, her iki şekilde de elde etme oranı % 1 ve fikrim yok diyenlerin oranı % 43.3 olarak saptanmıştır.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların satın aldıkları etlik piliç civcivlerinin kesim yaşı (ay) Çizelge 31'de verilmiştir.

Çizelge 31. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların satın aldıkları etlik piliç civcivlerinin kesim yaşı (ay)

Kesim yaşı (ay)	Frekans	%
Fikrim Yok	45	46.4
6	26	26.7
7-19	18	18.5
>20	8	8.1

Çizelge 31 incelendiğinde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların satın aldıkları etlik piliç civcivlerini 6. haftada kesim yapanların oranı % 26.7, 7-9. haftada kesim yapanların oranı % 18.5, 20. Haftadan daha sonra kesim yapanların oranı % 8.1 ve fikrim yok diyenlerin oranı ise % 46.4 olarak saptanmıştır.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların satın aldıkları etlik piliç civcivlerinin kesim ağırlığı (kg) Çizelge 32'de verilmiştir.

Çizelge 32. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların satın aldıkları etlik piliç civcivlerinin kesim ağırlığı (kg)

Kesim ağırlığı (kg)	Frekans	%
Fikrim Yok	45	46.4
<2	41	42,3
>2	11	11.3

Çizelge 32 incelendiğinde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların satın aldıkları etlik piliç civcivlerini 2 kg'dan daha az canlı ağırlıkta kesim yapanların oranı % 42.3, 2 kg'dan daha fazla canlı ağırlıkta kesim yapanların oranı % 11.3, ve fikrim yok diyenlerin oranı ise % 46.4 olarak saptanmıştır.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların gelir kaynaklarının değişimi Çizelge 33'de verilmiştir.

Çizelge 33. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların gelir kaynaklarının değişimi (%)

	Frekans	%
Bahçe Tarımı	4	4.1
Hayvancılık	27	27.8
Tarla Tarımı	51	52.6
Diğerleri	15	15.5

Çizelge 33 incelendiğinde Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların gelir kaynakları incelendiğinde tarla tarımı yapanların % 52.6 oranla ilk sırayı aldığını, % 4.1 oranla ise bahçe tarımıyla uğraşanların son sırayı aldığı saptanmıştır.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların eğitim düzeylerinin dağılımı Çizelge 34'de verilmiştir.

Çizelge 34. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların eğitim düzeylerine göre dağılımı(%)

	Frekans	%
İlk	71	73.2
Orta	8	8.2
Lise	14	14.4
Üniversite	4	4.1

Çizelge 34. incelendiğinde Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların eğitim düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde %73,2'i ile en yüksek oranı ilkokul mezunları oluştururken, üniversite mezunlarının ise % 4,1 oranla en düşük grubu oluşturdukları saptanmıştır.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların aylık ortalama gelir düzeylerinin (%) dağılımı Çizelge 35 'de verilmiştir

Çizelge 35. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların aylık ortalama gelir düzeylerinin dağılımı (%)

	Frekans	%
<100 TL	3	3.1
100 – 300 TL	18	13.6
300 – 500 TL	47	48.5
500 – 1.000 TL	23	23.7
1.000 – 2.000 TL	6	6.2

Çizelge 36'da kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların aylık ortalama gelir düzeylerinin dağılımı incelendiğinde % 48.5'i ile en yüksek oranı 300 – 500 TL gelire sahip olanlar oluştururken, 100 TL'den az gelire sahip olanların ise % 3.1 oranla en düşük grubu oluşturdukları saptanmıştır.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların devlet tarafından verilen desteklerin (civciv, teknik bilgi, aşılama vb.) artırılması durumunda kanatlı hayvan sayısını artırma düzeylerinin (%) dağılımı Çizelge 36'da verilmiştir

Çizelge 36. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların devlet tarafından verilen desteklerin artırılması durumunda yetiştirdikleri hayvan sayısının değişimi (%)

	Frekans	%
Artırmam	13	13.4
Artırırım	84	86.6

Çizelge 36. incelendiğinde, kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların kümes hayvanı yetiştirmek için devlet desteğinin artması durumunda % 86.6'sı mevcut durumlarının üstüne çıkacaklarını, % 13,4'ünün ise mevcut durumlarını devam ettireceklerini belirtmişlerdir.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların devlet tarafından verilen desteklerin (civciv, teknik bilgi, aşılama vb.) artırılması durumunda çeşitli kanatlı hayvan sayısını artırma düzeylerinin (%) dağılımı Çizelge 37'de verilmiştir

Çizelge 37. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların devlet tarafından verilen desteklerin artırılması durumunda çeşitli kanatlı hayvan sayısını artırma durumunun değişimi (%)

	Yum. Tav.		Etlik piliç		Hindi		Ördek		Kaz	
	Frekans	(%)	Frekans	(%)	Frekans	(%)	Frekans	(%)	Frekans	(%)
Artırmam	14	14.4	30	30.9	30	30.9	48	49.5	50	51.5
Artırırım	83	85.6	67	69.1	67	69.1	49	50.5	47	48.5

Çizelge 37. incelendiğinde, kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların devlet tarafından verilen desteklerin artırılması durumunda % 14.4'ü yumurtacı tavuk sayısını artırmayacağını, % 85.6'sının ise artıracığını; % 30.9'ü etlik piliç sayısını artırmayacağını, % 69.1'nin ise artıracığını; % 30.9'ü hindi sayısını artırmayacağını, % 69.1'nin ise artıracığını; % 49.5'i ördek sayısını artırmayacağını, % 50.5'i ise artıracığını; % 51.5'i kaz sayısını artırmayacağını, % 48.5'nin ise artıracığını bildirmiştir. Devlet kümes hayvanları yetiştiriciliğine destek verdiği takdirde ankete katılanların diğer kanatlı türlerine oranla özellikle yumurtacı tavuk sayısını artıracakları saptanmıştır.

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların kuş gribi hakkında bilgisi olup olmadığı Çizelge 38'de verilmiştir.

Çizelge 38. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanlar içinde kuş gribi hakkında bilgisi olanların dağılımı (%)

	Frekans	%
Kuş Gribi Hakkında Bilgim Var	68	70.1
Kuş Gribi Hakkında Bilgim Yok	29	29.9

Çizelge 38. incelendiğinde Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların % 70.1'nin kuş gribi hakkında bilgi sahibi oldukları, % 29.9'unun ise bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir.

Bilindiği gibi kuş gribi Türkiye'de ilk defa 5 Ekim 2005'te Balıkesir iline bağlı Manyas ilçesinde açık sistem besicilik yapan bir çiftçinin hindi sürüsünde ortaya çıkmıştır. Kuş gribi hastalığının ticari tavukçuluk işletmelerinde ortaya çıkmadan köy tavukları aracılığı ile insan ölümlerine yol açması yok saydığımız köy tipi aile tavukçuluğumuzu gündeme taşımıştır. Halkta paniğe yol açan ve ticari tavukçuluğumuza da çok ciddi zarar veren kriz esnasında kimi özel sektör ve kamu yetkilileri yaşananların tek sorumlusunun köy tavukçuluğu olduğunu ileri sürmüşlerdir (Aksoy ve ark.,2007).

4. SONUÇ

Yapılan çalışmada elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

1. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların eğitim düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde en yüksek oranı ilkokul mezunları oluştururken, üniversite mezunlarının ise en düşük grubu oluşturdukları saptanmıştır.
2. Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyen bireylerin % 48.2'sinin yetiştirmekten vazgeçme nedenlerinin başında hastalıkların geldiğini belirtmişlerdir.

3. Çalışma sonucunda Batman ili köylerinde kümes hayvanları yetiştirme amacının yumurta üretme olduğu söylenebilir.
4. Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların daha çok kendi ihtiyacını gidermek amacıyla yetiştiricilik yaptığı sonucuna varılabilir.
5. Batman ili köylerinde yumurtaya göre tavuk etinin dışarıdan daha çok temin edildiği sonucunu ortaya çıkarmıştır.
6. Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların % 99'unun kümeslerinin zeminin toprak olduğu saptanmıştır.
7. Anket yapılan köylerde eğitim düzeyi azaldıkça kümes hayvanlarını bir arada yetiştirme eğilimi artmıştır.
8. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların gelir düzeylerinin artması durumunda yumurta ve tavuk eti üretimlerini artıracakları sonucu ortaya çıkmıştır.
9. Kümes hayvanları yetiştiriciliği yapanların daha çok kahverengi yumurtacı genotipleri tercih ettiği belirlenmiştir.
10. Anket yapılan köylerde kümes hayvanlarının yetiştirilmesinde fabrika yemi hemen hemen hiç kullanılmamaktadır. Tavukları beslenmesinde de daha çok (%36) Dane Yem + Otlama+Artıklar kullanıldığı saptanmıştır.
11. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların gelir kaynakları incelendiğinde tarla tarımı yapanların ilk sırayı aldığını, bahçe tarımıyla uğraşanların ise son sırayı aldığı saptanmıştır.
12. Devlet kümes hayvanları yetiştiriciliğine destek verdiği takdirde ankete katılanların diğer kanatlı türlerine oranla özellikle yumurtacı tavuk sayısını artıracakları saptanmıştır.

Bu sonuçların ülkemiz köy tavukçuluğu modelinin geliştirilmesi konusunda katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, T., Yurt, Z., İlaslan Çürek, D., ve Nilgün Yapıcı, N. (2007). Dünyada ve Ülkemizde Köy Tavukçuluğu. 5. *Ulusal Zootekni Bilim Kongresi*. Cd.
- Akman, N., Tuncel, S., Yener, S.M., Kumlu, S., Özkütük, K., Tüzemen, N., Yanar, M., Koç, M., Şahin O. ve Kaya. Ç.Y. (2005). Türkiye'de sığır yetiştiriciliği. *Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi*. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara, s. 687-706
- Anonim, (2016). *Batman İli Brifing Raporu*. T.C. Batman Valiliği İl Gıda, Tarım Ve Hayvancılık Müdürlüğü, Batman.
- BESD-BİR, 2018. <http://www.besd-bir.org/istatistikler.htm>. Erişim tarihi: 13.11.2018.
- Branckaert, R.D.S., Gaviria, L., Jallade, J., ve Seiders, R.W. (2000). Transfer of technology in poultry production for developing country. *XXI. World's Poultry Congress*, Montreal, Canada.
- Copland, J.W., ve Alders, R.G. (2005). The Australian village poultry development programme in Asia and Africa. *World's Poultry Sci. Journ.* 61:31-37.
- Demirci, M. 1982. Dünya protein sorunu. Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 13(3-4):167-172.

- Eyduran, E., (2008). Usage of Penalized Maximum Likelihood Estimation Method in Medical Research: An Alternative to Maximum Likelihood Estimation Method. *Journal of Research in Medical Sciences*, 13(6): 325-330.
- Gue`ye, E., (2000). The role of family poultry in poverty alleviation, food security and the promotion of gender equality in rural Africa'. *Outlook Agric.* 29, 129–136.
- Khalafalla, A.I., Awad, S., ve Hass, W. (1999). Village poultry production in the Sudan. <http://www.iaea.org/nafa/d3/public/9-village-khalafalla.pdf>. Erişim tarihi: 24.10.2009
- Kushi, D.H., Adegbola, T.A., ve Umeh, A.P. (1998). The role of women in animal production. *In: Animal Agriculture in West Africa: The Sustainability Question* (Oduguwa, O.O., Fanimo, A.O. and Osinowo, O.A., Eds.). Proceedings of the *Silver Anniversary Conference of the Nigerian Society for Animal Production and the Inaugural Conference of the West African Society for Animal Production* held on March 21-26, 1998 at Gateway Hotel, Abeokuta, Nigeria, pp. 254-255.
- Mbugua, P.N., (1990). Rural smallholder poultry production in Kenya. *In: Smallholder Rural Poultry Production, Proceedings of an International workshop* held on October 9-13, 1990, Thesaloniki, Greece, Vol. II, pp. 117-132.
- Riise, J.C., Permin, A., Mcainsh, C.V., ve Frederiksen, L. (2004). Keeping village poultry a technical manual on small-scale poultry production. Network for Smallholder Poultry Development. Copenhagen, Denmark
- SAS, (1998). SAS Institute, Cary, NC, USA.
- Sonaiya, E., Brankaert, R., ve Gueye, E., (1999). Research and development option for family poultry. *In: First INFPD/FAO electronic conference on family poultry.* <http://faoext02.fao.org/waicent/faoinfo/agricult/>
- Sonaiya, E.B. (2007). Family poultry, food security and the impact of HPAI. *World's Poultry Sci. Journ.* 63:132-138.
- Spradbrow, P.B., (1993). Newcastle disease in village chickens. *Poultry Science Rev.* 5 (1993) 57-96.
- Şekeroğlu, A., ve Akşimşek, Ş.D. (2007). Tokat İlinde Köy Tavukçuluğunun Yapısı 5. *Ulusal Zootekni Bilim Kongresi.* Cd.
- Tadelle, D., ve Ogle, B., (2001). Village Poultry Production Systems in Central Highlinds of Ethiopia. *Tropical Animal Health and Production.* 33, 521-537.
- Türkoğlu, M., ve Eleroğlu, H., (1999). Serbest broiler yetiştiriciliği. *VIV Poultry Yutav'99. Uluslararası Tavukçuluk Fuarı ve Konferansı.* 3-6 Haziran 1999. İstanbul. Sayfa :110-122.
- Udo, H.M.J., (2002). Livestock and livelihoods. Animal Production Systems Group. Wageningen Institute of Animal Sciences, WIAS. Wageningen University, The Netherlands.
- YUM-BİR, (2018). Yumurta Tavukçuluğu Verileri. <http://www.yum-bir.org/UserFiles/File/yumurta-veriler2017web.pdf>. Erişim tarihi: 13.11.2018.
- Yurt, Z., (2002). *Çanakkale İlindeki Kimi Köylerde Köy Tipi Kümes Hayvanı Yetiştiriciliğinin İncelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Zootekni Anabilim Dalı.